

Альона Берегельська,

мол. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Київ, Україна

ГУМАНІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ

У статті розглядаються проблеми утвердження художньої інформації в умовах розвитку електронних інформаційних технологій як важливого чинника утвердження гуманістичних моральних принципів взаємовідносин в інформаційному суспільстві. Досліджено процеси, зокрема світової глобалізації, їх вплив на розвиток націй і держав, на моральний клімат в умовах інформаційного суспільства, що супроводжують інтенсивний ріст науково-технічного прогресу. Розглянуто основні причини відставання художньо-естетичного компонента в процесі розвитку електронних інформаційних технологій.

Наведено можливості нових технологій для ілюстрування поширюваної мистецтвознавчої інформації, що впроваджуються на сайтах провідних бібліотек України.

Ключові слова: внутрішньосуспільні інформаційні обміни, духовні цінності, моральний клімат, культурний розвиток, художня творчість.

Посилення загальносуспільного значення глобалізації відбувається на основі розвитку науково-технічного прогресу, і насамперед – розвитку електронних інформаційних технологій. Сучасні інформаційні технології стали ефективним провідником в усіх регіонах світу економічних і політичних інтересів, передусім провідних країн-глобалізаторів, що найбільш успішно розвивають інформаційну базу своєї експансії в усіх регіонах світу. При цьому художньо-естетичний компонент такого процесу відчутно відстає, що негативно впливає на моральний клімат в суспільстві. В статті розглядаються найбільш суттєві причини такого відставання.

Проблеми глобалізації, їх вплив на розвиток націй і держав, на моральний клімат в умовах інформаційного суспільства у зв'язку із відставанням художньої інформації в цьому процесі знаходять своє відображення в науковій літературі останнього періоду, зокрема в роботах творчого колективу під керівництвом академіка О. Онищенко та ін. Поряд із цим в умовах інформаційного суспільства й посилення глобальних інформаційних впливів

активізація діяльності держави щодо популяризації художньої культури, утвердження національних духовно-ціннісних орієнтирів, морального виховання громадян є необхідною і потребує подальшого аналізу.

Метою статті є розгляд основних напрямів удосконалення суспільної культурно-інформаційної діяльності в умовах посилення глобалізаційних впливів.

Соціально-культурна трансформація, якої зазнає Україна, пов'язана з процесом становлення постіндустріального суспільства. Вона обумовлює створення нових механізмів гуманізації людських відносин, заснованих на повазі до природи, загальних прав людини та дотриманні національної безпеки.

На національному рівні у зв'язку з цим забезпечення прориву на шляху прогресу стає можливим лише за умови усвідомлення як морального імперативу потреби внутрішньої єдності, спільного подолання труднощів і виведення суспільства на якісно вищий рівень розвитку, взаємодопомоги, створення умов для оптимального внутрішньосуспільного обміну інформацією і виходу із власним інформаційним продуктом в глобальний інформаційний простір.

Наявність спільної системи духовних цінностей, спільних пріоритетів у сфері суспільного розвитку також сприяє вивільненню творчого потенціалу народу, розвитку його інтелектуального потенціалу. Висловлюючись мовою фахівців, цю систему можна віднести до елементів спеціальної операційної системи внутрішньосуспільного обміну інформацією. Вона має сприяти цьому обміну, прискорювати його.

Важливою умовою реалізації цілей, що стоять перед нашим суспільством на нинішньому етапі, є створення відповідного загальносуспільному розвитку морального клімату. У зв'язку з цим заслуговує на увагу наступне зауваження українських дослідників: «Факт, що найважчою, але поширеною формою суспільної кризи є кризовий стан інформаційно-морального середовища, тільки починає усвідомлюватися навіть розвинутими країнами» [1]. Розвиток електронних інформаційних технологій, активні процеси суспільної інформатизації загострюють цю проблему. Всезростаючі масиви нових інформаційних ресурсів за своїм основним змістом відображають актуальну економічну, політичну тематику, присвячуються розвитку розважально-ігрових проєктів, побутових інформаційних обмінів. І в цьому процесі значно відстає відображення змісту культурологічних процесів, розвитку сучасного мистецтва. Це пояснюється рядом причин, характерних саме для нинішнього етапу розвитку цивілізації:

– по-перше, глобальна інформаційна революція зумовила потребу соціальної трансформації суспільства і відвернула при цьому увагу від традиційних проблем культурного розвитку, вдосконалюючи насамперед культурно-інформаційну сферу оновлюваного суспільства;

– по-друге, електронні інформаційні технології, входячи сьогодні в усі сфери суспільної діяльності, найменш успішно проникають у традиційну художню творчість, оскільки вона пов'язана із сильним впливом суб'єктивного фактора, ефективних технологій відображення якого ще не створено, і професійні митці, віддані своїй професії, не завжди успішно оволодівають навіть наявними засобами електронного відображення змісту своєї творчості;

– по-третє, формування нових напрямів художньої творчості, що розвиваються на базі електронних інформаційних технологій і поки що знаходять своїх прихильників у досить вузькому колі комп'ютеризованих користувачів, не маючи масової громадської підтримки прихильників, відбувається повільно.

При всьому цьому незадіяний потенціал можливостей електронних інформаційних технологій в популяризації мистецтва, у розвитку культурного виховання суспільства навіть сьогодні вже доволі значний. Його використання актуалізується стрімким розвитком глобалізаційних процесів, а тому потребує державної підтримки в освітній та культурно-освітній сферах. Має бути ефективно задіяна програма відповідних наукових досліджень та налагоджена розробка методичних матеріалів удосконалення культурно-освітньої роботи, якісна організація навчального процесу в усіх видах навчальних установ. У разі пасивного ставлення до всіх цих процесів реальною стає загроза культурної уніфікації, втрати національної самобутності.

У цілому «суспільний розвиток є одночасно прояв і показник розвитку духовно-культурного, загальноцивілізаційного. Тому, всі ознаки і критерії розвитку суспільства, перш за все такі як економічний, політичний, державний, свідчать про рівень здобутків у сфері духовно-культурних цінностей, нагромаджених суспільством. А тому і сам суспільний прогрес можливий лише на прогресивній духовній, гуманістичній основі. Реалізація принципів справедливого, демократичного суспільного і державного устрою має опиратися на міцний фундамент справді гуманістичних цінностей духовної культури – культури свого народу і культури інших народів, культури загальнолюдської» [2, с. 5–6]. Будування соціально-культурних відносин глобалізованого інформаційного суспільства, таким чином, обумовлює необхідність дотримання

оптимального, достатнього для подальшого розвитку співвідношення глобальних, заснованих на загальносупільних здобутках, і національних, що розвиваються на базі позитивного історичного досвіду конкретної соціальної структури, тенденцій. Слід підкреслити, що в суспільстві, заснованому на пріоритеті інформаційних процесів, дотримання вказаного співвідношення вже не може здійснюватися стихійно, в сліпій залежності від різноманітних ситуативних чинників. Так відбувалося раніше, коли прогресивні тенденції розвитку продиралися крізь негативні, у тому числі не обов'язкові, торуючи собі шлях у майбутнє за рахунок сукупного прояву сприятливих факторів протягом значного проміжку часу. Теоретичне осмислення розвитку супільних процесів знаходить свої витоки, здобуває певний рівень розвитку ще в індустріальному суспільстві. Але у відповідності із специфікою розвитку інформаційних процесів, ролі наук, особливо гуманітарних, в цьому суспільстві вони мали обслуговуюче, дорадче значення в безпосередній перетворювальній діяльності.

В інформаційному суспільстві трансформаційні процеси мають поступово підпорядковуватись свідомій організації розвитку. Ця свідомо організована має передбачати баланс інтересів суб'єктів розвитку, сприяти вивільненню їхнього творчого потенціалу, створювати необхідний консенсус при оптимізації соціальної структури суспільства і процесу його розвитку. Саме науково обґрунтована теорія суспільного розвитку має стати основою суспільного розвитку.

Вона має враховувати:

- загальноцивілізаційні закономірності розвитку;
- специфіку національної еволюції;
- економічні, політичні, культурні та інші особливості певного етапу розвитку і як загальносупільний орієнтир об'єднувати націю, державу в уявленнях про перспективи і мету розвитку [3, с. 24–25].

Слід зазначити, що зменшення культурного компонента в продукованих сьогодні масивах інформації створює все більш відчутну небезпеку для розвитку суспільства. Адже чим гармонійніша взаємодія людини і природи, тим якісніше її життя з точки зору культурного розвитку. Прилучаючись до культури, людина стає людиною. Культурна людина – це людина, яка дотримується правил, норм, соціальних установок, що визначають її поведінку в суспільстві. Такий зміст закріпився за поняттям «культурна людина». Це добровільне визначення тих меж, які встановлені суспільством. У суспільстві мають бути ідеали і вони не можуть знаходити своє вираження тільки у матеріальному задоволенні, у вигоді. Дуже важливо розв'язувати

питання духовного життя людей, утверджувати вікові цінності, які людство нагромаджувало протягом віків, передавало з покоління в покоління.

Вимоги до культурного розвитку сьогодення передбачають формування особистості певного типу, якій мають бути притаманні моральні якості, світоглядні орієнтири, рівень інтелектуального розвитку, естетичні уподобання, що відповідають інформаційному етапу розвитку суспільства, відображають його характерні риси.

Розвиток інформатизації, забезпечення широкого доступу до інформаційних ресурсів надали сучасній людині небачені раніше можливості для формування себе самої в процесі своєї діяльності. Культура сьогодні є надважливою мірою людського в людині, характеристикою розвитку людини як суспільної істоти [4]. При цьому суспільство має повернутись до організації широкого естетичного виховання, організації систематичного впливу на особистість, орієнтованого на формування сучасних естетичних ідеалів, смаків і потреб, на вироблення здатності сприймати, переживати й оцінювати прекрасне у природі, житті, мистецтві і праці у всіх категорій сучасних громадян, на пробудження і розвиток їхніх творчих здібностей і виховання непримиренності до всього потворного і нікчемного в житті й діяльності. В умовах розвитку багатоаспектних інформаційних обмінів, підвищення інтенсивності інформаційних процесів естетично вихований член сучасного суспільства має бачити, розуміти і свою діяльність максимально наближати до ідеалів прекрасного, що відображають важливі елементи гармонії глобального розвитку.

Негативне значення сучасних глобальних інформаційних впливів у разі пасивності українського суспільства в розвитку вітчизняної інформаційної сфери, загроза інформаційної уніфікації звужує можливості багатоваріантного інформаційного виробництва, заснованого на регіональній, національній специфіці, збіднює можливості національного культурного розвитку, у кінцевому підсумку обмежує розвиток суспільного прогресу єдиною концепцією, універсальною культурою і мораллю, відірваною від реалій національного розвитку. Це під впливом зміни об'єктивних умов існування загрожує цивілізації кризою в глобальному вимірі.

До негативних впливів, пов'язаних з розвитком сучасних інформаційних технологій, слід віднести також концентровані інформаційні атаки на той чи інший регіон, на ту чи іншу країну ТНК, могутніх наднаціональних економічних структур, що формують у певних країнах сприятливу для своєї діяльності громадську думку, здійснюють відповідний вплив на чинну правову базу, нейтралізують опір місцевих конкурентів. І нарешті, із вдосконаленням цих технологій розвива-

ються методики ведення інформаційних воєн, що вже в наш час нерідко за своїми результатами є ефективнішими за війни традиційні. Удосконалюється здійснення спеціально орієнтованих впливів на інформаційний простір об'єкта агресії, ураження інформаційної основи його діяльності, дискредитацію і знищення його ціннісних орієнтирів.

У такій ситуації забезпечення національного інформаційного суверенітету для України і як для об'єкта глобальних інформаційних впливів, і як для повноправного суб'єкта міжнародної діяльності, міжнародних інформаційних обмінів має надзвичайно велике значення [5]. Адже суверенні інформаційні ресурси, культурні надбання нинішнього і всіх попередніх поколінь українського народу є основою забезпечення національно-культурної самобутності в глобалізованому світі, орієнтиром розвитку сучасного національного культурно-інформаційного розвитку.

Як зазначає академік О. Онищенко, «за цих обставин найраціональніший шлях – звертання до першооснов народної моралі... Українська народна мораль пройшла тисячолітнє випробування, зберегла націю у найжахливіших соціальних потрясіннях. Вона самодостатня, оптимістична, добродесна, гуманна. Орієнтує на працелюбство, совісність, чесність, благородство, щирий патріотизм. Вона зможе дати духовну наснагу і для творення життєздатної національної моделі громадянського суспільства» [6].

Українське мистецтво, представлене у фондах НБУВ, саме і є художнім відображенням першооснов народної моралі. І з розкриттям фондів, удосконаленням інформування про них, воно має стати важливим елементом вітчизняної координації процесу розвитку сучасної моралі, матеріалом для зіставлення в сучасних мистецьких пошуках.

З розвитком соціальної структури суспільства, посиленням запитів на потрібну інформацію, а також у межах розвитку процесів національної самоідентифікації активізується робота з введення в суспільний обіг матеріалів національних інформаційних фондів, у тому числі вітчизняного мистецтвознавства. Бібліотечні, архівні, музейні та інші центри зберігання інформаційних ресурсів удосконалюють роботу, пов'язану з введенням в обіг дедалі ширших пластів своїх інформаційних фондів, започатковують різноманітні форми реферативної продукції. Сайти провідних бібліотек сьогодні все ширше використовують зображувальні можливості нових технологій для ілюстрування поширюваної мистецтвознавчої інформації, організації інтерактивних форм роботи з нею серед зацікавлених користувачів.

Поступово в сучасній інформаційній сфері здійснюється модернізація центрів збереження і використання інформаційних ресурсів (комп'ютеризація бібліотечної мережі та інших центрів збереження суспільно значущої інформації, ресурсів науково-інформаційних та інших спеціальних центрів, баз інформації тощо), розвиваються технології удосконалення системи соціальних інформаційних комунікацій. Відповідно, сьогодні в бібліотечних та інших інформаційних центрах провадиться робота з оцифрування інформації, в тому числі й художньої, на паперових та інших носіях, створюється можливість використання комп'ютерних методів управління інформацією, оперативної доставки її користувачу за допомогою електронних комунікацій [7].

Однак паралельно з цим вітчизняні бібліотечні установи поки що не виробили усталених технологій аналізу, відбору в глобальному просторі сучасної мистецтвознавчої інформації, комплектування фондів кращими зразками сучасного вітчизняного мистецтва, недостатньо координують цей вид діяльності з музейними установами. Такий стан справ може спричинити ослаблення національних художніх традицій, ослабити традиції української моральності та негативно впливатиме на мистецький розвиток.

Список використаних джерел

1. Глобальные трансформации и стратегии развития / О. Г. Белорус [и др.]; рук. авт. кол. и науч. ред. О. Г. Белорус ; НАН Украины, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений. – Київ : [б. и.], 2000. – 422 с.
2. *Майхрович А.* Идеология: сущность, назначение, возможности / А. Майхрович. – Минск : Право и экономика, 2001.
3. Особливості інформаційного забезпечення національного консенсусу в сучасній Україні / [В. І. Попик (кер. проекту); О. С. Онищенко, В. М. Горовий та ін]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2016.
4. Людина і культура в умовах глобалізації: зб. наук. статей / ред. В. С. Лук'янець. – Київ : Парапан, 2003. – 397 с.
5. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2011. – 154 с.
6. *Онищенко О. С.* Громадянське суспільство: тенденції і проблеми становлення в Україні / О. С. Онищенко // Плав'юк М. Україна – життя

мос. – Т. 3 : Та долю іншу він обрав – душі неспокій: На пошану Миколи Плав'юка. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2002.

7. *Горовий В. М.* Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс: монографія / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. – Київ, 2010.; *Лобузін К.* Технології організації знанневих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності / Катерина Лобузін ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2012.; *Гранчак Т.* Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами: політико-комунікаційний аспект / Тетяна Гранчак ; НАН України, нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2014.

References

1. Belorus, O. G. (Eds.). (2000). Globalnyie transformatsii i strategii razvitiia [Global transformations and development strategies]. – Kiev [in Russian].

2. Maikhrovich, A. (2001). Ideologiya: sushchnost, naznacheniiye, vozmozhnosti [Ideology: essence, purpose, possibilities]. Minsk: Pravo i ekonomika [in Russian].

3. Popyk, V. I., Onyshchenko, O. S., Horovyi, V. M. et al. (2016). Osoblyvosti informatsiinoho zabezpechennia natsionalnogo konsensusu v suchasniy Ukraini [Features of information support of national consensus in modern Ukraine]. Kyiv [in Ukrainian].

4. Lukianets, V. S. (Eds.). (2003). Liudyna i kultura v umovakh hlobalizatsii [Man and culture in the conditions of globalization]. Kyiv: Parapan, [in Ukrainian].

5. Onyshchenko, O. S., Horovyi, V. M., Popyk, V. I. et al. (2011). Natsionalnyi informatsiinyi suverenitet u konteksti rozvytku novitnikh informatsiinykh tekhnolohii [National information sovereignty in the context of the development of the latest information technologies]. Kyiv [in Ukrainian].

6. Onyshchenko, O. S. (2002). Hromadianske suspilstvo: tendentsii i problemy stanovlennia v Ukraini [Civil Society: Trends and Problems of Formation in Ukraine]. *Ukraine – My Life*, Vol. 3, pp. 160–161. Kyiv [in Ukrainian].

7. Horovyi, V. M. (2010). Sotsialni informatsiini komunikatsii, yikh napovnennia i resurs [Social information communications, their content and resource]. L. A. Dubrovina (Ed.). Kyiv [in Ukrainian]; Lobuzina, K. (2012). Tekhnolohii orhanizatsii znannievyykh resursiv u bibliotechno-informatsiinii diialnosti [Technologies of Knowledge Resources Organization in Library

and Information Activity]. O. S. Onyshchenko (Ed.). Kyiv [in Ukrainian]; Hrachak, T. (2014). Biblioteka v informatsiinomu suprovodi upravlinnia suspilnymy protsesamy: polityko-komunikatsiinyi aspekt [The Library in Information Support of Public Process Management: Political and Communication Aspect]. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.05.2019.

Alona Berehelska,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Humanistic Aspect of Domestic Informatization

The article deals with the problems of the approval of artistic information in the development of electronic information technologies as an important factor in the establishment of humanistic moral principles of relations in the information society.

The processes, in particular, of globalization, their influence on the development of nations and states, on the moral climate in the conditions of information society, accompanying the intensive growth of scientific and technological progress, are investigated. The main reasons for the lag of the artistic and aesthetic component in the process of development of electronic information technologies are considered.

The negative impact of such a backlog on the spiritual values and cultural development of society has been investigated. The research is based on a review of the scientific literature of the recent period, in particular in the works of the creative team under the leadership of Academician O. Onishchenko and others. Examples of Ukrainian art presented in the collection of the NBUV are considered as material for comparison in contemporary artistic searches. Possibilities of new technologies to illustrate the disseminated art history information introduced on the sites of the leading libraries of Ukraine are presented, the problems of technologies used in analysis, selection and acquisition by samples of contemporary national art are discussed.

Keywords: intra-social information exchanges, spiritual values, moral climate, cultural development, artistic creativity, development of social morality.